

Van beleid naar praktijk: Gouda kiest voor een gestructureerde aanpak van boomvervang

Bomen vervangen lijkt op het eerste gezicht een relatief eenvoudige opgave. Toch blijkt in de praktijk vaak dat herplant onderdeel is van een veel grotere puzzel. Kabels en leidingen, bodemdaling, klimaatadaptatie, biodiversiteit, participatie en beschikbare groeiruimte komen allemaal samen op dezelfde vierkante meter. Gemeente Gouda stond voor precies die uitdaging en besloot daarom voor het eerst twee boomvervangingsplannen op te stellen: één voor de historische binnenstad en één voor de grootschalige vervangingsopgave van populieren.

Auteur: Nadine Loef

De aanleiding was duidelijk. Gouda beschikte al over diverse beleidsdocumenten, waaronder een groenprogramma, een omgevingsvisie en een LIOR. Wat nog ontbrak, was een praktische vertaling naar concrete vervangingsopgaven. Hoe ga je om met bomen die moeten wijken voor werkzaamheden? Welke soorten plant je terug? Welke groeiplaats hoort daarbij? En hoe zorg je ervoor dat keuzes van vandaag ook over vijftig jaar nog standhouden?

Twee opgaven, twee dynamieken

Hoewel beide projecten onder de noemer 'boomvervang' vielen, verschilden ze sterk van karakter. De binnenstad kenmerkt zich door een relatief beperkt aantal bomen, maar juist daar stapelen de ruimtelijke uitdagingen zich op. Bodemdaling, vernieuwing van riolering, werkzaamheden aan kademuren en vervanging van kabels en leidingen vragen regelmatig om ingrepen in de openbare ruimte. Daardoor ontstaat de vraag hoe boomvervang integraal kan worden meegenomen in toekomstige projecten.

De populierenopgave kende een geheel andere dynamiek. Hier gaat het om honderden bomen die gefaseerd aan vervanging toe zijn. Naast technische en beleidsmatige afwegingen speelt ook de maatschappelijke component een grote rol. Het vervangen van beeldbepalende populieren roept vaak vragen en weerstand op vanuit de omgeving. Een duidelijk kader voor herplant en compensatie werd daardoor essentieel.

Wat vertelt een nulmeting?

Een belangrijk onderdeel van het binnenstedelijke boomvervangingsplan was een uitgebreide analyse van het bestaande bomenbestand. De uitkomsten leverden waardevolle inzichten op.

Zo bleek dat op verschillende locaties de boomsoort niet optimaal aansluit bij de beschikbare groeiruimte. Ook werd zichtbaar dat bomen weliswaar regelmatig worden vervangen, maar dat de groeiplaats zelf niet altijd wordt verbeterd. Daarmee bestaat het risico dat

Themakaart boomvervangingsplan

Boomvervangings begint niet bij de keuze van een boomsoort, maar bij de groeiplaats

zijn tegen langere perioden van droogte, maar ook tegen tijdelijke wateroverlast. Daarnaast werd gestuurd op een hogere ecologische waarde.

Dat betekende meer aandacht voor soorten die een bijdrage leveren aan nectarvoorziening, schuilgelegenheid en biodiversiteit. Waar mogelijk kregen inheemse soorten een nadrukkelijker rol, aangevuld met zorgvuldig geselecteerde uitheemse soorten die goed passen bij de toekomstige klimaatomstandigheden.

Ook de bekende 10-20-30-regel van Santamour speelde een belangrijke rol. Door meer spreiding aan te brengen in soorten, geslachten en families ontstaat een robuuster bomenbestand dat beter bestand is tegen ziekten, plagen en klimaatextremen.

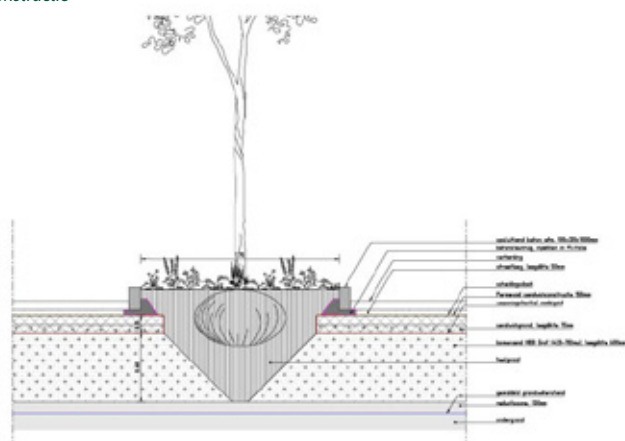
Groeiplaatsen als sleutel tot succes

Misschien wel de belangrijkste conclusie uit het project is dat boomvervangings niet begint bij de keuze van een boomsoort, maar bij de groeiplaats. Daarom zijn voor verschillende situaties standaardgroeiplaatsprofielen opgesteld. Denk aan bomen langs kades, in straatprofielen, in plantsoenen en in verhoogde bakken. Voor elk profiel zijn randvoorwaarden uitgewerkt, inclusief bijbehorende investeringskosten.

Volgens Daisy van Boven, projectleider en European Tree Technician bij SmitsRinsma, zit juist daarin een belangrijke meerwaarde. 'Als een gemeente vooraf weet welke groeiplaatsinrichting hoort bij de gewenste boomgrootte, wordt het veel eenvoudiger om goede afwegingen te maken binnen projecten. Bovendien kunnen deze profielen direct worden opgenomen in de LIOR.'

Het maakt de discussie over bomen bovendien concreter. Niet langer draait het gesprek alleen

Sandwichconstructie

Gemeente Gouda SMITS RINSMA	STANDAARDDETAILS		
	Sandwichconstructie incl. opvulling met bomerand	1:20	A3 40x50
	NTB	NVT	04-09-25

dezelfde problemen zich bij de volgende generatie bomen opnieuw voordoen.

Opvallend genoeg liet de analyse ook het tegenovergestelde zien. Op verschillende locaties staan monumentale en beeldbepalende bomen die theoretisch gezien helemaal niet zouden moeten kunnen uitgroeien tot het formaat dat zij inmiddels hebben bereikt. De praktijk blijkt soms weerbarstiger dan de modellen. Juist die combinatie van analyse en praktijkervaring maakte het mogelijk om een realistisch toekomstbeeld op te stellen.

Van soortenlijst naar toekomstbestendig sortiment

Een tweede belangrijke stap was het actualiseren van de bestaande soortenlijst. Veel gemeentelijke bomenlijsten zijn opgesteld in een tijd waarin droogte, piekbuien en hittestress minder nadrukkelijk op de agenda stonden. Ook is de kennis over biodiversiteit en ecologische waarde de afgelopen jaren sterk ontwikkeld.

Bij het opstellen van de nieuwe sortimentslijst is daarom nadrukkelijk gekeken naar klimaatbestendigheid. Boomsoorten moesten bestand

Infographic: boomvervangingsplan in Gouda

Hoe ga je om met bomen die moeten wijken voor werkzaamheden? Welke soorten plant je terug? Welke groeiplaats hoort daarbij?

om de vraag welke boom gewenst is, maar ook welke investering nodig is om die boom daadwerkelijk oud te laten worden.

De grootste innovatie: een themakaart

Tijdens het project ontstond een onverwachte uitdaging. Naarmate meer analyses, beleidsuitgangspunten, sortimentslijsten en groeiplaatsprofielen werden uitgewerkt, groeide ook de omvang van het document. Voor beleidsmakers bood dat waardevolle informatie, maar uitvoerende collega's hadden behoefte aan een sneller raadpleegbaar hulpmiddel.

Dat leidde tot de ontwikkeling van een themakaart: een visuele vertaalslag van het complete

boomvervangingsplan. Op de kaart zijn boomstructuren, groenstructuren, vervangingsmethoden en mogelijke sortimentskeuzes weergegeven. Voor iedere locatie wordt inzichtelijk gemaakt welke strategie past bij de situatie. Wordt een laanstructuur behouden? Is een gemengd sortiment gewenst? Kan een structuur segmentgewijs worden vervangen of juist boom voor boom? Volgens Van Boven bleek juist deze kaart de ontbrekende schakel tussen beleid en praktijk. 'Het oorspronkelijke plan was omvangrijk geworden. De themakaart maakt in één oogopslag zichtbaar hoe de uitgangspunten in de praktijk kunnen worden toegepast. Daarmee is het een hulpmiddel geworden voor beheerders, projectleiders én ontwerpers.'

Lessen uit de praktijk

Zoals bij veel integrale projecten verliep ook dit traject niet zonder uitdagingen.

Een belangrijke les was het belang van afbakening. Omdat veel verschillende disciplines betrokken waren, ontstond de neiging om steeds meer onderwerpen toe te voegen. Daardoor groeide het plan uit tot een omvangrijk document en nam de doorlooptijd aanzienlijk toe. Daarbij speelde ook besluitvorming een rol. Wanneer niet vooraf wordt vastgelegd wie verantwoordelijk is voor het maken van keuzes, bestaat het risico dat discussies blijven voortduren en projecten vertraging oplopen.

Een tweede leerpunt was het formuleren van duidelijke ambities. Hoewel er een uitgebreide nulmeting beschikbaar was, bleken niet alle beleidsdoelen concreet en meetbaar vastgelegd.

Juist in een meerjarig programma is het belangrijk om SMART-doelen te formuleren. Alleen dan kan op termijn ook worden vastgesteld of de gewenste ontwikkeling daadwerkelijk wordt bereikt.

Kijken naar de volgende generatie bomen

Voor gemeenten die zelf een boomvervangingsplan willen opstellen, heeft Van Boven een helder advies: begin met een goede nulmeting en bepaal vooraf waar je naartoe wilt. 'Zorg dat duidelijk is welke ambities worden nagestreefd en wie daarover besluit. Dan voorkom je veel discussie tijdens het proces.'

De hoop is dat de plannen in Gouda uiteindelijk meer opleveren dan alleen vervanging van bestaande bomen. Het uiteindelijke doel is een toekomstbestendig bomenbestand waarin de juiste boom op de juiste plek staat, monoculturen zoveel mogelijk worden voorkomen en iedere nieuwe boom een groeiplaats krijgt die aansluit bij zijn volwassen eindbeeld. Als dat lukt, dan vormen de plannen niet alleen een antwoord op de vervangingsopgaven van vandaag, maar ook een investering in het stedelijk groen van de komende generaties.

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!